

МАНІПУЛЯТИВНА СЕМАНТИКА НОВИН У МЕДІАПЕРЕКЛАДІ КРИЗОВОЇ ДОБИ

Макляк Надія Вікторівна,

асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті досліджується відтворення маніпулятивної семантики новинних текстів на матеріалі франкомовних та україномовних новин.

Ключові слова: маніпулятивна семантика, медіапереклад, новини.

Актуальність даного дослідження визначається збільшенням значення новин у внутрішньомовній та міжкультурній комунікаціях. **Наукова новизна** дослідження зумовлена тим, що попри зростання об'ємів перекладної інформації, роль перекладу замовчується, а сам процес і особливості його протікання залишаються поза увагою медіадослідників. **Об'єктом** дослідження даної статті є новини українського та французького медіадискурсів, **предметом** дослідження є маніпулятивна семантика зазначених текстів та її відтворення при перекладі.

Беззаперечним є факт існування маніпуляції свідомістю в усі епохи, проте періоди складних суспільних змін особливо сприятливі для розгортання різноманітних медіа-протистоянь, "медіавоєн" та інформаційних спецоперацій. В умовах відсутності державної інформаційної політики зростає ризик загострення політичної й суспільної кризи у країні. Сучасні ЗМІ стали надпотужним засобом для маніпуляцій, це питання є предметом численних дискусій вітчизняних і зарубіжних дослідників. С. Квіт наступним чином формулює проблему масових комунікацій України: "...до парадоксів теперішньої української дійсності належить той факт, що український політикум, без огляду на опозиційний чи владний статус, не готовий відмовитися від погляду на медіа як на певний ресурс впливу на масову свідомість" [Квіт 2008, 8].

Папа Римський Бенедикт XVI у посланні з нагоди Всесвітнього дня засобів масової інформації (січень 2008) трактує роль медіа в суспільстві як "інтегральну частину антропологічного питання, яка є ключовим закликом третього тисячоліття". Понтифік висловлює занепокоєння небезпечними змінами функцій ЗМІ, зокрема, стосовно деяких подій медіа використовують не за їх правдивим призначенням, а для "створення" самих подій: "потрібно поставити собі запитання: чи є мудрим погоджуватися на те, щоб ЗМІ служили неконтрольованому прагненню слави або перебували у владі людей, які використовують ці засоби для маніпулювання людським сумлінням", і закликає дотримуватися "інфоетики", щоб медіа, повною мірою усвідомлюючи відповідальність та підзвітність перед суспільством, обороняли особистість людини і шанували її гідність.

Актуальність даного дослідження визначається збільшенням значення новин у внутрішньомовній та міжкультурній комунікаціях. Наукова новизна дослідження зумовлена тим, що попри зростання об'ємів перекладної інформації, роль перекладу замовчується, а сам процес і особливості його протікання залишаються поза увагою дослідників медіа. Об'єктом дослідження даної статті є новини українського та французького медіадискурсів, предметом дослідження є маніпулятивна семантика зазначених текстів та її відтворення при перекладі.

Тексти новин є базовими текстами масової інформації. Інформаційні об'єкти задаються за рахунок вихідної метакомунікативної установки, згідно якої вони створюються [Почепцов 2008, 21]. Новини моделюють дійсність за принципом метакомунікативної установки еквівалентності, існує чіткий фізичний об'єкт, новини зображають події, що відбуваються. У процесі створення новин "сира інформація" перетворюється на новий продукт. На рівні семантики новини мають усталену структуру, яка відображає тематичну організацію інформаційного потоку. Голандський дослідник Тойн ван Дейк, наголошує на необхідності аналізу новин як особливого типу дискурсу [Дейк 1989, 111].

В умовах глобалізованого інформаційного простору тексти франкомовних інформаційних телеканалів та друкованих ЗМІ все частіше стають об'єктом перекладу. До інформаційних джерел, які часто використовуються українськими журналістами, належать телеканал новин EuroNews і TV5 переважно на матеріалах AFP. Історично новинні агентства були своєрідними осередками перекладацької діяльності, адже створювалися заради забезпечення швидких та достовірних перекладів потужного масиву інформації. Недаремно перше в світі інформаційне агенство – Агенство Гавас (засноване в 1835 році у Франції) розпочало свою діяльність як "бюро перекладів Гаваса". Тривалий час оперативний переклад матеріалів іноземної преси для місцевих періодичних видань був основним джерелом інформації, і лише згодом була створена мережа власних кореспондентів.

Оскільки використання франкомовних новин можливе тільки через переклад, постає проблема відтворення текстів новин з урахуванням стратегій, залучених при написанні новин французькою мовою. Всупереч зазначеним у редакційній політиці інформаційних каналів та газет принципам, таким як безсторонність, об'єктивність, нейтралітет, маніпуляції залишають звичним явищем медіатекстів. Попри зовнішню нейтральність та декларовану об'єктивність інформаційні повідомлення нерідко містять оцінки, що мають свідомо спрямований характер і формують суспільну думку в руслі визначених інтерпретацій. Додамо також суб'єктивність та персональні мотивації редакторів. Обмеженість у часі зумовлює використання стереотипів для висвітлення тієї чи іншої події. Адже, як відомо, стереотипи є засобами економії зусиль людини при розумінні складних об'єктів, сприйнятті й засвоєнні нової інформації [Селіванова 2006, 147]. Тому перекладачеві доводиться послуговуватися стандартизованими виразами, усталеними для кожного топіку, який регулярно висвітлюється ЗМІ. За словами С.Кара-Мурзи, ЗМІ подають готові думки у зручній розфасовці для швидкого переконування споживачів інформації [Кара-Мурза 2003, 264].

Однією із причин зміни мови ЗМІ називають саме прийоми вибору маніпулятивних стратегій, привнесення оцінної інформації та надмірне використання експресивних засобів у текстах новин. Вживання евфемізмів, дисфемізмів, метафор у політичних оглядах військової тематики, камуфлює дійсність, несе хибну інформацію. Наприклад, новина містить цитати з інтерв'ю французького міністра оборони Ерве Морена Associated Press: *"Не можна приймати до лав НАТО такі країни, як Україна і Грузія, без консультацій з Росією... Жодне рішення не повинно ухвалюватися без консультацій з російським сусідом"* (Уніан). Зазначимо, що в новинах англійською мовою з посиланнями на AP висловлювання французького політика та-

кож слугують медіаприводом для новинного повідомлення, проте подані під іншим кутом, дещо дипломатичніше: *"Moscow must be consulted before any further expansion of NATO... These are things that cannot be decided without speaking to our Russian neighbor."* Українські медіа роблять акцент на евфемізмі "консультації", яке стає ключовим поняттям багатьох проаналізованих повідомлень, та вживають фразеологізм військової тематики "приймати до лав", створюючи відповідний настрій, у франкомовних та англomовних новинах на першому плані залишається концепт "global NATO". Французьке *"les réticences de la France à l'élargissement de l'OTAN à l'Ukraine"* (тобто стриманість Франції щодо розширення НАТО зі вступом України) знаходить декілька варіантів перекладу в заголовках українських новин, які відрізняються за інтенсивністю впливу Франції:

- 1) *Ф. забороняє НАТО приймати до своїх лав*; (NEWSru.ua)
- 2) *Ф. не хоче приймати Україну до НАТО, не порадившись з Росією*; (Гарт)
- 3) *не можна приймати до лав НАТО... вважає міністр оборони Ф.*; (ТСН)
- 4) *Україну не слід приймати до НАТО без консультацій з Росією, вважає міністр оборони Ф.*; (ICTV)
- 5) *не варто приймати Україну до НАТО без схвалення Росії – позиція Ф.*; (zaxid.net).
- 6) *Ф. закликала не приймати Україну до НАТО*; (Уніан)
- 7) *Ф. просить НАТО не приймати до своїх лав*; (NEWSru.ua)
- 8) *Ф. просить не брати в НАТО Україну без дозволу Росії*. (UAport)

Закріплення у свідомості розмовних мовленнєвих моделей, які спрямовані на скорочення дистанції між автором та адресатом тексту, на завоювання його симпатії, підвищення рівня довіри до висловленої позиції, формування стереотипів, свідома деформація текстів, створення надузагальнень, сенсаційності – ось невичерпний список засобів для маніпулювання у боротьбі за увагу реципієнтів. Трапляються навіть випадки надання протилежної інформації: *Національна Асамблея може висловити вотум недовіри уряду* (24 канал), хоча йшлося про *"un vote de confiance"* (вотум довіри!), а не про *"une motion de censure"*. Напевне, "голосування про висловлення довіри" є настільки незвичним для України явищем, що ЗМІ застосовують більш зручний термін, який знаходиться на слуху.

У рубриці "Новини плюс" газети "Україна молода" від 18.10.2008 новинне повідомлення "Саркозі подав до суду на нищпорок" містить стислий виклад фактів з посиланням на авторитетну інформаційну агенцію AFP: *M. Sarkozy a déposé plainte jeudi contre Yves Bertrand, directeur des Renseignements généraux ... de 1992 à 2004, pour "dénonciation calomnieuse"* – Президент Франції Ніколя Саркозі подав позов на колишнього директора внутрішньої розвідки Renseignement Generaux Іва Бертрана, звинувативши того в наклепі, передає агенція "Франс прес". Крім заміни років перебування на посаді прикметником "колишній" (для уникнення зайвої деталізації), відзначимо спрощений стиль українського повідомлення. Варто врахувати, що Кримінальний кодекс Франції вважає *"dénonciation calomnieuse"* тяжким злочином (статті 226-10, 11, 12). Найближчий український відповідник з чинного законодавства – "надання завідомо неправдивої інформації". У перекладі полсуються не юридичним терміном. Неприйнятним, на нашу думку, є тон повідомлення про поширення завідомо неправдивих вигадок, що ганьблять першу особу іноземної краї-

ни. Офіційна новина набуває розважального характеру завдяки адаптованій для українського читача експлікації: ...записи "французького майора Мельниченко" струснули країну та й усю Європу. Бачимо, що еквівалентний за змістом переклад інформації з достовірного джерела не забезпечує об'єктивного висвітлення події в цілому, бо, підсумовуючи, журналіст намагається "одомашнити" новину, максимально наблизити її до цільової аудиторії для ефективнішого впливу, тим самим створює низку негативних конотацій, пов'язаних зі скандальним медіатопіком української політики (президент Франції Ніколя Саркозі у даному випадку імпліцитно порівнюється з Леонідом Кучмою). Заголовок статті попереднього номера газети від 17.10.2008 ілюструє тенденцію "пожовтіння" новин, відмову від серйозних новин: "Майор" під ліжком президента "Мельниченко" по-французьки: экс-розвідник зафіксував і оприлюднив пікантні подробиці з алькова Ніколя Саркозі. І не тільки звітти. У боротьбі за увагу у тексті міжнародних перекладних новин свідомо вживають локальні реалії, відтак стиль викладу наближається до розмовного.

Маніпуляцію свідомістю дуже складно виявити, оскільки її успіх на пряму залежить саме від прихованого, непомітного характеру. При перекладі існує загроза подвійної маніпуляції: збереження прийомів маніпуляції оригіналу та створення нових у тексті перекладу. Найчастіше у новинах використовують прийом підбору та вилучення фактів. Такий прийом можливо виявити лише проаналізувавши кілька матеріалів різних джерел стосовно однієї події. Новинне повідомлення про вибух гранати в приміщенні санепідемстанції в районі залізничного вокзалу Києва (11.03.2009) у французькій редакції Euronews містить таку інформацію: *La grenade, jetée par un inconnu qui s'est ensuite enfui, a atterri dans l'infirmierie de la gare de Kiev, mais une personne aurait eu le temps de la relancer à travers la fenêtre*. Дослівно: Невідомий чоловік кинув гранату і втік; граната потрапила в поліклініку/медпункт/санітарну частину вокзалу Києва; гранату вдалося викинути з вікна. За англійською версією *the device was thrown from a car and into the station's infirmary, several hundred metres away from the passenger terminal*, тобто пристрій кидали з автомобіля до медпункту станції, за кількасот метрів від самого вокзалу. В обох перекладах "санітарно-епідеміологічна станція" представлена генералізовано, відповідно в уяві реципієнтів інформації на основі конотацій "вибух у медичному закладі біля центрального вокзалу столиці" вимальовується ледь не терористичний акт. Доречним видається зауваження О. Покальчука: "завдяки істероїдним ЗМІ люди сприймають навколишній світ набагато загрозливішим, ніж він є насправді" [Покальчук, 2009].

Ретельний добір та дозування інформації, замовчування окремих деталей, повторювання "бажаних" створює різні уявлення про подію. Для прикладу поглянемо на повідомлення з Euronews: *Victor Iouchtchenko fait la sourde oreille face aux appels du Premier ministre...* та TV5 *Le président reste ferme. Faire la sourde oreille та rester ferme* по-різному характеризують виконавця дії та викликають в аудиторії протилежне ставлення до позиції політика.

Найяскравішим, традиційним і широко вживаним маніпулятивним компонентом у новинах є емотивна лексика. Причому в українській мові при перекладі слів на позначення емоцій, почуттів, переживань емоційно-експресивне забарвлення слова часто пом'якшує і нейтралізує: *La colère de la communauté internationale après l'annonce iranienne* (Euronews) – Заяви Ірану викликали **невдоволення** світової спільноти.

Маніпулятивна семантика полягає у зміні значення слів внаслідок "конструювання" повідомлення з окремих фраз, висловлювань, відеоряду. Хоча окремі елементи є правдивими, повний текст повідомлення не відповідає дійсності. Так, наприклад, французький телевізійний канал новин France24 у повідомленні про припинення діяльності коаліції від 16.09.2008 резюмує: *La coalition pro-occidentale au pouvoir en Ukraine a éclaté, plongeant cette ex-république soviétique dans une nouvelle tourmente politique, a annoncé mardi le président du Parlement, Arseni Iatseniouk*. Дослівно: *В Україні розкололася прозахідна коаліція, прирікаючи колишню радянську республіку на нове політичне випробування, заявив у вівторок голова Парламенту Арсеній Яценюк*. Далі цитата: *"Je déclare officiellement la fin de la coalition des forces démocratiques"*. Телеканал новин 24: *Я офіційно оголошую про припинення коаліції демократичних сил у ВРУ*. Незрозуміло чому висновки журналістів та адаптовану для французької аудиторії перифразу "*ex-république soviétique*" приписують офіційній особі. Загалом, за винятком стандартизованих означень *pro-russe* та *pro-occidental*, витримана нейтральна тональність новини. Українські новини менш стримані, взяти лише для прикладу ліди повідомлень інформаційного агентства Уніан: *Репортаж з похорону коаліції, Яценюк оголосив про смерть коаліції* (5 канал). Російський коментар в "Новостях" ОРТ важко назвати об'єктивним: *Период полного распада. Политический кризис на Украине вышел на новый виток. Демократическая коалиция в украинском парламенте так и не вышла из 10-дневной комы*. Відзначимо, що у новинах французькою мовою про політичну й економічну кризу в Україні, сформувався цілий арсенал виразів зі знаком мінус, які повторюються в наступних повідомленнях (31.12.2008: *une vague de mécontentement, au bord de la catastrophe, s'enliser dans une crise, les chiffres du chômage explosent*; 30.12.2008: *les Ukrainiens écrasés par la crise, la crise économique qui frappe de plein fouet, se détériorer de manière catastrophique, le ralentissement global de l'économie*). У негативній семантиці французьких виразів переважають семи знищення й руйнування, українські та російські ЗМІ підсилюють негативізм образами смерті та хвороб. Висока емотивно-експресивна зарядженість новин подібної тематики слугує створенню маніпуляцій свідомістю через медійну катастрофізацію світу.

Г. Почепцов, даючи оцінку інформаційним процесам сучасної української новинної журналістики, стверджує: "поширення неправди в новинах, якщо це неправда, не є страшним для нашої аудиторії. Це навпаки працює проти того, хто її поширює. Інша справа, що ми не вміємо адекватно і швидко реагувати" [Почепцов 2009]. Мусимо не погодитися з думкою українського дослідника, адже така пасивна позиція явно недооцінює небезпечні наслідки маніпулятивних технологій і потурає розповсюдженню неправдивої інформації. Сьогодні, за відсутності власних інформаційних потоків з-за кордону, адекватні переклади новинних матеріалів покликані забезпечувати інформаційну безпеку країни. Перекладачеві не можна забувати про головне завдання новин – інформувати. Суб'єктивні елементи оцінки, емоційності, експресивності оригіналу не повинні завадити перекладачеві реалізувати інформативну функцію тексту новини. Для її успішного відтворення на належному професійному рівні перекладач має виявляти маніпулятивні прийоми та обирати стратегію їх нейтралізації чи наслідування позицій, наведених першоджерелом.

В статье исследуется воспроизведение манипулятивной семантики новостийных текстов на материале франкоязычных и украиноязычных новостей.

Ключевые слова: *манипулятивная семантика, медиаперевод, новости.*

Nous nous intéressons dans cet article aux problèmes de la traduction des textes médiatiques à la sémantique manipulateur dans les actualités françaises et ukrainiennes.

Mots-clés: *sémantique manipulateur, traduction des médias, actualités.*

Література:

1. Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
2. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием / С.Г. Кара-Мурза. – М.: Изд-во Эксмо, 2003. – 832с.
3. Квіт С. Масові комунікації / С. Квіт. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 206 с.
4. Покальчук О. Закличні звуки срібних труб, або Українські ЗМІ під час кризи / О. Покальчук // Дзеркало тижня. – №9 (737) 14-20 березня 2009.
5. Почепцов Г.Г. Медиа: теория массовых коммуникаций / Г.Г. Почепцов. – К.: Альтерпрес, 2008. – 403с.
6. Почепцов Г. ЗМІ не можуть нести відповідальність за інформаційну війну "ПіК України" / Г. Почепцов // Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/daidzhest/2009-01-20/43217>
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716с.
8. Bassnet E. Translation in global news / E. Bassnet, E. Bielsa. – L.: Rotledge, 2009. – 162p.
9. Message du Saint-Père Benoît XVI pour la 42ème Journée mondiale des Communications sociales "Les médias: au carrefour entre rôle et service. Chercher la Vérité pour la partager" http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/communications/documents/hf_ben-XVI_mes_20080124_42nd-world-communications-day_fr.html.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. <http://www.ltv.ru/news/world/128100>.
2. <http://www.france24.com/fr/20081231-ukraine-ioulia-timochenko-viktor-iouchtchenko-crise-politique-economique>.
3. <http://www.france24.com/fr/20081230-europe-ukraine-kiev-crise-economique-pouvoir-achat-baisse>.
4. <http://www.france24.com/fr/20080916-coalition-gouvernementale-timochenko-eclate-ukraine-iouchtchenko>.
5. <http://www.24tv.com.ua/ukraine/2008-09-16/13494.htm>.
6. <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1270/186/44959>.
7. <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1269/186/44931>.
8. http://www.afp.google.com/article/ALeqM5hS_AgCnrHlz6qRa5hl9yAMYBognA.
9. <http://www.unian.net/ukr/news/news-273195.html>.
10. <http://www.unian.net/ukr/news/news-273087.html>.
11. <http://www.euronews.net/en/article/11/03/2009/seven-hurt-in-grenade-attack-in-kiev>.
12. <http://www.euronews.net/fr/article/11/03/2009/seven-hurt-in-grenade-attack-in-kiev>.
13. http://www.newsru.ua/world/18mar2009/skazi_ukr_net.html.
14. http://www.gart.org.ua/?lang=ua&page=news&news_type=1&element_id=14835.
15. <http://www.tsn.ua/ua/ukrayina/frantsiya-zaklikaye-ne-priimati-ukrayinu-v-nato-bez-konsultatsii-z-rosiyeyu.html>.
16. http://www.ictv.ua/ukr/news_ukraine.php?news_id=125815.
17. <http://zaxid.net/newsua/2009/3/18/104343>.
18. <http://www.unian.net/ukr/news/news-306357.html>.
19. http://newsru.ua/world/18mar2009/skazi_ukr_net.html.
20. <http://www.uaport.net/UAnews/go.php?UN09031820158>.
21. <http://pr-inside.com/ap-interview-france-opposes-global-role-r1121740.htm>.
22. http://www.tempsreel.nouvelobs.com/depeches/politique/20090317.FAP0960/otan_les_commandements_attribues_a_la_france_connus_deb.html.
23. <http://www.24tv.com.ua/world/2009-03-17/20871.htm>.